

NACIONALNA IDENTIFIKACIJA U HRVATSKOJ

Miroslav VUJEVIĆ
Fakultet političkih znanosti, Zagreb

UDK: 323.1(497.5)
Pregledni rad

Primljeno: 16. 3. 2006.

Hrvati su davno imali svoju državu i svojom voljom su ulazili u sastav drugih država u kojima su sačuvali elemente državnosti. Uza sve to u njima se hrvatski identitet potiskivao. Nacionalni preporod definirao je razliku između Hrvata, Austrijanaca i Mađara, ali nije odredio razlike Hrvata u odnosu na druge južne Slavene. Zbog toga Hrvati bez identiteta ulaze u unitarnu južnoslavensku državu, u kojoj prvi put u svojoj povijesti gube sve elemente državnosti. To dovodi do sukoba između Hrvata i Srba i Hrvata međusobno. Najveći sukobi bili su u Drugom svjetskom ratu. Nakon tog rata Jugoslavija se obnavlja, ali se nacionalni sukobi i dalje nastavljaju. Iako je hrvatski doprinos pobjedi antifašizma bio najveći, zbog NDH nameće se kompleks hrvatske krivnje, domoljublje i rodoljublje negativno se obilježavaju, a nacionalizam se izjednačuje sa šovinizmom. Uspostavom samostalne hrvatske države, koja je trebala štiti nacionalne i kulturne vrijednosti, dolazi do ugrožavanja nacionalnih vrijednosti. Jedinstvo popušta i ponovo se javljaju sukobi, događa se kriminal u pretvorbi, pada natalitet, povećavaju se dugovi, rasprodaju banke i najuspješnija poduzeća, kriminaliziraju se Domovinski rat i branitelji, branitelji čine samoubojstva ... Nacionalne se vrijednosti ne mogu štiti samom uspostavom vlastite države, ako ne dođe i do odgovarajućih promjena u političkoj kulturi. Između ostalog, treba razlikovati pojam nacionalizma od šovinizma, a pojmove domoljublje, rodoljublje i nacionalni ponos treba osloboditi od negativnoga konotativnog značenja koje su poprimili u društvu koje je to zabranjivalo.

Ključne riječi: nacionalna identifikacija, domoljublje, rodoljublje, nacionalizam, šovinizam, nacionalna svijest, nacionalni osjećaj

Miroslav Vujević, Fakultet političkih znanosti, Lepušićeva 6,
10 000 Zagreb, Hrvatska.
E-mail: miroslav.vujevic@zg.htnet.hr

POJMOVNA ANALIZA

Čovjek je pripadnik raznih grupa s kojima se manje ili više poistovjećuje. Tako se poistovjećuje s obitelji, mjestom rođenja, regijom, državom, narodom, zajednicom naroda, kontinentom, čovječanstvom. Nacionalna identifikacija bila bi Hrvat. Međutim, riječju Hrvat može se označavati pripadnike hrvatske nacionalnosti i pripadnike hrvatske države. Pripadnik hrvatske države ne mora biti pripadnik hrvatske nacionalnosti. Prema tome, razlikuje se nacionalnost od državljanstva. Pripadnost državi je teritorijalno-politička identifikacija, a pripadnost naciji je kulturna identifikacija. Identifikacija s državom obilježava narod, a identifikacija s kulturom obilježava naciju. Građani Hrvatske hrvatske nacionalnosti identificiraju se s hrvatskom državom i s hrvatskom nacijom. Pripadnik hrvatske nacionalnosti ne mora biti pripadnik hrvatske države. Primjerice, Hrvati u Bosni i Hercegovini, Srbiji, Mađarskoj, Austriji ... Isto tako Bošnjaci, Srbi, Mađari, Austrijanci mogu biti hrvatski državljani.

Osjećaj pripadnosti državi (domoljublje) i naciji (rodoljublje) nazivaju se *nacionalnom identifikacijom*. U vlastitoj nacionalnoj državi domoljublje i rodoljublje se podudaraju. Kod državljanina koji ne žive u vlastitoj nacionalnoj državi domoljublje i rodoljublje se razlikuju. Primjerice, Hrvati u Hrvatskoj identificiraju se s hrvatskom državom (domoljublje) i s hrvatskom nacijom (rodoljublje), a hrvatski građani srpske nacionalnosti identificiraju se po domoljublju s hrvatskom državom, a po rodoljublju sa srpskom nacijom. Tesla je to lijepo kazao: "Ponosim se hrvatskom domovinom i srpskim rodom." Međutim, moguće je da se netko i ne poistovjećuje sa svojom domovinom. Prema tome, pripadnost može biti subjektivna i objektivna. Kad se državljanin jedne zemlje ne poistovjećuje s državom u kojoj živi, u tom se slučaju objektivna i subjektivna identifikacija ne podudaraju.

Time se ne iscrpljuju problemi vezani uz identifikaciju. Primjerice, kako nas identificiraju drugi. Oni koji Hrvate poistovjećuju s jednim od južnoslavenskih plemena neće se isto odnositi prema Hrvatskoj kao oni koji ih vide kao posebnu naciju. Prema tome, nacionalna identifikacija Hrvata može biti drukčija od one kako ih identificiraju drugi. To nije bio samo problem preciziranja pojmova nego je imao velike političke posljedice, osobito u vrijeme stvaranja i raspadanja Jugoslavije te stvaranja samostalne Hrvatske. Isto tako u funkcioniranju i razvijanju Republike Hrvatske važnu ulogu odigrat će preciziranje pojmova koji su uz to vezani.

Nacionalna identifikacija u prošlosti bila je politički potiskivana, pa se tom pojmu ni u znanosti nije posvećivala posebna pozornost. Almond i Verba (1963.) ovaj pojam analizi-

raju u okviru istraživanja političke kulture. Oni nacionalnu identifikaciju definiraju kao dimenziju političke kulture koja govori o subjektivnoj identifikaciji pojedinca s državom. Smith (1986.) u nacionalnoj identifikaciji ističe etničku jezgru koja uključuje:

1. zajedničko ime članova koji su uključeni u populaciju
2. mitove o zajedničkom podrijetlu i zajedničkoj baštini
3. zajedničko povijesno pamćenje
4. zajednički teritorij ili domovinu
5. elemente zajedničke kulture – jezik, običaje...
6. osjećaj solidarnosti među članovima zajednice.

Almond i Verba nacionalnu identifikaciju izjednačuju s identifikacijom s državom (*state nation*), Smith je izjednačuju s identifikacijom s nacijom (*national state*). Prvo je američko shvaćanje, a drugo europsko.

Bez identifikacije ne može nastati niti se održati ni jedna skupina. Bez nacionalne identifikacije nema države, a sama nacionalna identifikacija nije dovoljna za njezin nastanak. Da bi država nastala, mora postojati skupina s nacionalnom identifikacijom i okolnosti koje ne ometaju realizaciju nacionalne identifikacije u obliku države. U svijetu je još mnogo skupina koje imaju zajedničko ime, mitove o zajedničkom podrijetlu i zajedničkoj baštini, zajedničko povijesno pamćenje, zajednički teritorij, elemente zajedničke kulture (jezik, običaje ...), osjećaj solidarnosti među članovima te skupine i izrazitu želju članova te skupine da uspostave svoju državu, ali je ipak nisu mogli uspostaviti jer se tome suprotstavila vanjska sila.

Političku kartu svijeta više je oblikovala sila nego kulturna jezgra koja čini nacionalnu identifikaciju. Silom su razarane nacionalne države i na njihovu teritoriju stvarane nove. To su kolonijalne države kojima se ne poklapa ime zemlje, jezika i naroda. U Španjolskoj žive Španjolci koji govore španjolski i imaju zajedničko povijesno naslijeđe, u Argentini žive Argentinci koji govore španjolski. Argentinci nisu podrijetlom samo Španjolci i nemaju zajedničko pretkonkvistadorsko povijesno iskustvo. Slično je s Brazilom, SAD-om i drugim kolonijalnim državama. I europske i kolonijalne države imaju svoju nacionalnu identifikaciju, ali se one međusobno razlikuju. U europskim državama u nacionalnoj identifikaciji prevladava etnička jezgra, a u kolonijalnim državama ona se postiže voljom naroda da žive u zajedničkoj državi i mjerama državne politike.

Te razlike logički proizlaze iz različita objektivnog stanja, a često im se pristupa vrijednosno. U Sjedinjenim Američkim Državama žive Amerikanci koji su podrijetlom Englezi, Talijani, Francuzi, Hrvati ... Svi su oni rasuti po cijelom teritoriju SAD-a, pa ako žele živjeti u toj bogatoj državi, moraju pri-

hvatiti tu zemlju kao svoju i jedan jezik kojim će se najlakše sporazumijevati (engleski). U novoj domovini doseljenici socijalnu integraciju nisu mogli graditi na etničkoj jezgri. Osjećaj solidarnosti gradili su na pripadnosti novoj domovini koja im je zajednička (domoljublju), a umjesto rodoljublja *melting potom* stvarali su američku kulturu koja se težišno temeljila na dominantnoj engleskoj kulturi.

Uz ignoriranje etničke jezgre u temeljima država, Amerikanci su stvarali nacionalnu jezgru u vlastitoj državi. "Od 1880. godine učenici u Sjedinjenim Američkim Državama stoje mirno pred američkom zastavom s rukom na srcu ..." (Billig, 2004., 50). A kad se u novim nacionalnim državama čini nešto slično, pripisuje im se nacionalizam koji se razlikuje od njihova patriotizma. Oni pokušavaju dokazati da su to dvije posebne varijable koje se mjere neovisnim skalama. Nacionalizam je, po njihovu mišljenju, agresivan, povezan sa ksenofobijom, a patriotizam je defenzivan i povezan s ljubavlju prema domovini (Billig, 2004., 56/7). Nacionalizam se razlikuje od patriotizma time što u nacionalnu identifikaciju uključuje, osim domoljublja, i rodoljublje.

Sjedinjene Američke Države su multinacionalna država, tako da nacionalnu identifikaciju ne mogu graditi na etničkoj jezgri, rodoljublju. Domoljublje i rodoljublje dvije su dimenzije nacionalne identifikacije koje se mjere neovisnim skalama, ali to ne znači da je rodoljublje agresivno i povezano sa ksenofobijom. Ksenofobija je druga varijabla i razlikuje se od domoljublja i rodoljublja te podjednako može biti povezana i s domoljubljem i rodoljubljem. Getoizacija Japanaca u SAD-u za Drugoga svjetskog rata pokazatelj je ksenofobije, koliko god Amerikanci tvrdili da je njihov patriotizam defenzivan i povezan s ljubavlju prema domovini. Pod utjecajem amero-centrizma, postmoderne i globalizma, i u Europi nacionalizam neosnovano poprma značenje šovinizma.

U složenim nedemokratskim državama nacionalna identifikacija poprma negativan predznak, tako da se nacionalizam, ksenofobija, šovinizam i genocidnost približavaju u značenju. Iako u tome imamo dovoljno vlastita iskustva, poslužit ćemo se primjerom Kurda. Njih ima oko 20 milijuna, nemaju svoju državu, nego žive u Turskoj, Iraku, Iranu i Siriji. "Turska vlada službeno osporava da su njihovi kurdski građani Kurdi i da postoji kurdski jezik: Kurdi su zapravo 'planinski Turci' koji su zaboravili svoj domaći turski jezik" (Billig, 2004., 34; Entessar, 1989.). U Turskoj gdje žive Kurdi škole su na turskom jeziku, a učenici se kažnjavaju ako ih se uhvati da kod kuće govore kurdski. Turska već dugo ima status kandidata za EU, a kao uvjet ulaska navodi se priznavanje Cipra. Odnos prema Kurdima ne ističe se kao uvjet.

U sukobu između interesa jačih i prava slabijih pobjeđuju jači, pa i pojmovi poprimaju značenja koje im pripisuju jači. Zbog toga nacija, nacionalizam, domoljublje, rodoljublje, patriotizam, nacionalna identifikacija ... poprimaju negativno značenje. Kurdi će svoju borbu za nacionalnu identifikaciju nazivati rodoljubljem, domoljubljem, a Turci će to zvati nacionalizmom, šovinizmom i ksenofobijom. I jedni i drugi iste riječi rabe u različitom značenju. Domoljublje u Turskoj nema isto značenje za Kurde i za Turke. Kada bi se Kurdi i Turci dogovorili da je domoljublje u turskoj državi ljubav prema toj državi, oni bi se i dalje emotivno razlikovali u odnosu prema toj državi, sve dok postoje razlike u položaju Turaka i Kurda.

Borba Kurda za nezavisnost u znanstvenom pristupu treba značiti isto za sve, pa i za Turke. Pojam nacionalne identifikacije mora biti isti za Amerikance i Europljane, iako se nacionalna identifikacija u Europi zasniva na drugim temeljima. U Americi je nacionalna identifikacija zasnovana na poistovjećivanju s državom (domoljublje), a u Europi je pretežno zasnovana na poistovjećivanju s nacijom i domovinom (rodoljublje i domoljublje). Zato se europske države u pravilu zovu po imenu matičnoga naroda i govore jezikom koji je nazvan po imenu naroda. Primjerice: narod Nijemci, država Njemačka, jezik njemački.

U sintagmi "nacionalna identifikacija" ne spominje se narod. Ako je nacionalna identifikacija poistovjećivanje s narodom, logično bi je bilo nazvati "narodna identifikacija". Treba razlikovati pojam nacije od naroda. "Nacija je pohrvaćeni latinizam, od riječi *natio*, a podrijetlom je vezana uz glagol *nascor* (*natus, gnatus*) = roditi, poroditi" (Ladan, 2000., 385). Ova riječ ima više značenja, "od roda i plemena do naroda i države, s tim što je u modernim jezicima istaknuta više političko-pravna strana značenjskoga sadržaja" (Ladan, 2000., 386). Prema tome, ova riječ gubi značenje biološke povezanosti i označuje kulturnu povezanost, "bez obzira što je zadržala ime krvnosrodstvene zajednice" (Kale, 1999., 12). Treba razlikovati naciju od naroda i države. To se obično ne razlikuje, pa se Ujedinjene nacije nazivaju Ujedinjeni narodi, a članice te organizacije zapravo su države. Države mogu biti nacionalne i višenacionalne. Državljeni Sjedinjenih Američkih Država osjećaju se pripadnicima jedinstvene američke nacije. Iako se oni teško mogu "priviknuti na zamisao da nacija nije isto što i država" (Banac, 1995., 17), svoju zemlju ne će nazvati Sjedinjene Američke Nacije. SAD su složena država, koja nije složena od više nacija, iako u njoj žive ljudi različita etničkog podrijetla.

Različiti etniciteti u SAD-u nisu nacije, jer nemaju svoj zasebni teritorij, pa se države u SAD-u nisu konstituirale na nacionalnom načelu. Da bi se to razlikovalo, rabe se izrazi "dr-

žavne nacije" i "nacionalne države". Treba razlikovati etničke zajednice od nacije. "Etničkoj skupini pripada se kao prirodna datost. Nacija je etnička skupina svjesna same sebe" (Schnapper, 1996., 47). Weber razlikuje red države i moći i red nacije i kulture. Red države i moći treba biti ustrojen vodeći računa i o redu nacije i kulture. "Sociolozi bi trebali biti posljednji koji će zaboraviti na to da čovjek nije samo "homo economicus", da on živi, isto tako od svojih strasti, svojih vrijednosti i svoje volje" (Schnapper, 1996., 269).

Nažalost, to su sociolozi zaboravljali, a političari poštovali samo kad se red nacije i kulture silom izбори za državu i moć. "Nacija treba državu da njezine jedinstvene kulturne vrijednosti štiti od vrijednosti drugih zajednica" (Smith, 2003., 14; Bentham, 1789./1982.). "Čovjek modernog doba, ma što on govorio, nije lojalan monarhu, zemlji ili vjeri nego kulturi" (Smith, 2003., 23; Gellner, 1998., 56). "Jedina legitimna vladavina jest upravljanje nacije samom sobom" (Smith, 2003., 102; Kedourie, 1966., 28). "Egzistencija nacije je svakodnevni plebiscit, kao što je egzistencija pojedinca stalna potvrda života" (Smith, 2003., 10). "Danas je nacionalni identitet glavni oblik poistovjećivanja s kolektivom" (Smith, 1998., 261). "Poistovjećivanje s "nacijom" je u svjetovnoj eri najpouzdaniji način da se nadvlada konačnost smrti i osigura izvjesna mjera osobne besmrtnosti" (Smith, 1998., 248). "Nacionalizam je učvrstio uvjerenje da je i najgora domaća vlast pogodnija od najbolje strane" (Katunarić, 2003., 102). "Činjenica je da ljudi najčešće biraju naciju kao svoju prvu veću zajednicu pripadnosti, umjesto mnogonacionalne i čovječanstva" (Katunarić, 2003., 174). Gellner smatra da je "najkreativniji čin nacionalne kulture uspostavljanje nacionalne države" (Katunarić, 2003., 215).

"Domovina je mjesto naših osobnih kuća, moje kuće, vaše kuće, ... ona je kuća svih nas, kuća, prostor u kojem smo svi kod kuće" (Billig, 2004., 75). Dok postoji Francuska, postojat će i Francuzi, postojat će francuski jezik i francuska kultura. Odaziv na proslave nacionalnih sportskih uspjeha je veći, internacionalni susreti važniji su od domaćih (Billig, 2004., 125). Nacija se razlikuje od drugih skupina kojima čovjek može pripadati. Ona je kulturna zajednica u kojoj se njezini članovi uljuđuju kroz jezik i kulturu. "Čovjek mora imati nacionalnost, baš kao što mora imati nos i dva uha" (Gellner, 1998., 26), jer ljudi postajemo usvajanjem kulture u kojoj živimo. Kako se države razlikuju u prostoru, tako se razlikuju i u kulturi. "U prošlosti nikad nije postojala kultura, samo kulture, a one su bile posebne, ekspresivne i povijesno specifične" (Smith, 1998., 245).

Čovjek se rađa sa slobodom izbora. Sloboda izbora dovođi do različitih izbora. Zato čovječanstvo obilježava mnoštvo različitih kultura. Zato postoji mnoštvo različitih nacija. Na-

cionalna pripadnost ne određuje se ni krvlju ni tlom već kulturom. Nacija je kulturna zajednica koja je politički organizirana ili to želi biti. Kulturna zajednica koja je uspjela ustrojiti svoju državu nazivamo *primordijalnom nacijom*. Primordijalne nacije obilježava isto ime za državu, narod, jezik, zajedničko povijesno pamćenje, mit o zajedničkom podrijetlu ... Takve su većinom europske nacije i one su organizirane u države koje nose ime većinske nacije. U nacionalnim državama postoji velika podudarnost između nacije i naroda, jer velika većina stanovnika tih država pripada matičnoj naciji. U svakoj nacionalnoj državi ima pripadnika drugih nacija koji čine nacionalne manjine.

Osim nacionalnih država, postoje višenacionalne države. To su države u kojima se ime države, naroda i jezika ne podudara. Primjerice, u Švicarskoj žive Nijemci, Francuzi i Talijani koji govore svojim materinskim jezicima. Oni žive u jednoj državi, iako imaju različite jezike i različite kulture i svijesti o različitu podrijetlu. Prema tome, u ovom slučaju građani nisu povezani kulturnim elementima, nego političkom voljom da žive u zajedničkoj državi. Slično je i u Belgiji. Ime Belgija povezuje Valonce i Flamance tako da življenje u zajedničkoj državi ne potiskuje njihove kulturne specifičnosti. Višenacionalne države u kojima se nisu poštivale kulturne specifičnosti raspale su se.

Treću skupinu država čine kolonijalne države. Primjerice, SAD je složen od pedesetak država. U svim državama uglavnom živi etnički miješano stanovništvo na cjelokupnom prostoru. Budući da na istom teritoriju žive pripadnici različitih nacija koji govore različite jezike, materinski jezici nisu bili funkcionalni u društvenom komuniciranju, pa se engleski jezik pokazao najprikladnijim za sve. U njima politička volja da se ustroji država nije proizišla iz zajedničkih kulturnih obilježja, pa se umjesto nacionalne države u loncu za taljenje stvara državna nacija. Od velikoga broja različitih kultura u američkom loncu za taljenje stvara se nova američka kultura (*american way of life*).

U Europi politogeneza ide od etnosa preko nacije prema državi. U kolonijalnim državama ona ide od države, naroda prema naciji. Evo kako poznati antropolog R. Linton opisuje tipičnog Amerikanca: "Naš solidni američki građanin budi se u krevetu koji je izgrađen prema uzorku čije je podrijetlo s Bliskog istoka ... Tada navlači svoje mokasine, koje su izmislili Indijanci ... Oblači hlače, čiji oblik potječe od kožnog odijela nomada iz azijskih stepa, oblači cipele od kože, štavljene, koje su pronašli stari Egipćani ... te stavlja oko vrata ... ostatak šala, što su ga preko ramena nosili Hrvati u 17. stoljeću ... Na glavu stavlja šešir od pusta ... koji su izmislili u azijskim stepama ... Ako pušeći još čita dnevne novosti, odštampane slovima što

su ih izmislili u Njemačkoj, pa ako pri tom čita novosti o nemirima u svijetu, on će kao dobar konzervativni građanin zahvaliti jednom hebrejskom božanstvu na indoeuropskom jeziku što je 100%-tni Amerikanac" (Supek, 1985., 60/61).

Slično se događa i u drugim kulturama, ali ne u tolikoj mjeri, jer je SAD specifična multikulturalna zajednica. Iako je dominantna engleska kultura, ona poprima nova obilježja koja se naglašavaju i novim imenom. Svaka kultura usvaja elemente drugih kultura, ali time kultura ne mijenja svoju bit i ime. Sve kulture su sabirne, ali se jednako ne prenose svi kulturni elementi. Materijalna se kultura lakše prenosi nego duhovna. Isto tako neki elementi duhovne kulture lakše se prenose od drugih. Elementi kao što su jezik i vrijednosti koje određuju samobitnost neke kulture teže se prenose (Kale, 1977.). Međutim, u svemu tome ipak najvažniji je način prenošenja. Kulturu se ne može prenositi prisilom, jer je sloboda izbora uvjet nastanka, razvitka, usvajanja kulture i prenošenja elemenata jedne kulture u drugu.

Dok u Švicarskoj svaka nacionalna skupina na svom teritoriju njeguje kulturne specifičnosti nacije kojoj pripadaju, u Sjedinjenim Američkim Državama pripadnici raznih nacionalnosti na cijelom su teritoriju pomiješani, pa na tom teritoriju politikom *melting pota* stvaraju novu američku naciju. Prema tome, kulturna zajednica teži formiranju nacionalnih država, a multikulturalne državne zajednice teže formiranju državne nacije. U formiranju država ključna su tri čimbenika:

1. skupina koja želi stvoriti svoju državu
2. teritorij na kojem žele stvoriti svoju državu
3. okruženje koje ne sprječava njezino stvaranje.

Kad skupina stvori svoju državu, ona postaje narod. Narod povezuju zajednički zakoni države u kojoj živi. Švicarci su narod, a Švicarska je višenacionalna država koja se sastoji od dijelova njemačke, francuske i talijanske nacije. Sjedinjene Američke Države sastoje se od velikog broja pripadnika različitih nacija. Oni čine američki narod, a teže oformiti američku naciju koju neće povezivati samo zakoni države nego i nove kulturne vrijednosti koje će potvrđivati samobitnost Amerikanaca.

"Članovi društva obično svoju kulturu smatraju neupitnom. Ona je u tolikoj mjeri postala dio njih da često nisu svjesni njezina postojanja" (Haralambos, Holborn, 2002., 3). Stopostotni Amerikanac nije svjestan podrijetla kulturnih elemenata koji čine američki način života. Američki znanstvenici većinom nisu svjesni da i države mogu biti konstituirane na drugom načelu od onoga na kojem je ustrojen SAD. Zato nije čudno što američki znanstvenik hrvatskoga podrijetla tvrdi da je škola kriva što se nije formirala jugoslavenska nacija (Jelavich, 1992.). Jugoslavija je bila ustrojena drugačije od SAD-a

i nije se mogla oblikovati jugoslavenska nacija od različitih nacija koje žive na svom zasebnom teritoriju. U Jugoslaviji na tome nije radila samo škola već i politika, vojska, mediji ..., a ipak se raspala, usprkos vojnoj sili koja se suprotstavila želja-ma nacija za samostalnom državom.

Jugoslavija se ne bi održala i da je bila ustrojena na švicarskom modelu, jer sastavnice Jugoslavije nisu bile dijelovi nacija kao što je to slučaj u Švicarskoj, već cjelovite nacije koje prirodno teže političkom subjektivitetu (državi). Nijemci, Francuzi i Talijani nisu imali potrebu ustrojiti nove nacionalne države, uz Njemačku, Francusku i Italiju, ali su mogli i htjeli osnovati zajedničku državu u kojoj se neće odreći svojih nacionalnih identiteta. Oni su vodili računa i o teritoriju, tako da je u nekim tradicionalno francuskim općinama s 20% Francuza francuski jezik jezik javnog života (Schnapper, 1996.). Švicarski Nijemci, Francuzi i Talijani mogli su se odlučiti za pripojenje Njemačkoj, Francuskoj i Italiji. Dvojbu između priključenja matičnoj državi i stvaranja samostalne države riješili su svojom voljom u prilog samostalne države u kojoj ne gube kulturna (nacionalna) obilježja. Tako su se dijelovi triju nacija odlučili za jednu zajedničku državu, nazvavši je po imenu jednoga kantona s kojim su se najviše poistovjetili.

Bosna i Hercegovina mogla bi se održati po švicarskom modelu, ako Bošnjaci, Hrvati i Srbi to budu željeli. Te želje neće biti ako se Bosna i Hercegovina ne konstituiraju kao višenacionalna država ravnopravnih nacija. Većinski Bošnjaci nemaju nacionalne države, pa se zalažu za građansku opciju, koja bi većinskoj bošnjačkoj naciji osigurala status državne nacije. Tome se protive Hrvati i Srbi u Bosni i Hercegovini.

Prema tome, postoje tri tipa država:

1. nacionalne države
2. višenacionalne države
3. države nacije.

Nacionalna država nastaje kad kulturna zajednica napravi najkreativniji čin uspostavom svoje države. Takva država može biti demokratska i nedemokratska. Uspostavom države štiti nacionalni kolektivitet, a uspostavom demokracije štiti individualna prava i kolektivna prava nacionalnih manjina. Višenacionalna država složena je državna zajednica od dvije ili više kulturnih zajednica. Položaj kulturnih zajednica u višenacionalnim državama može biti različit – od nepriznavanja do ravnopravnosti. Demokracija u složenim državama ima kolektivnu i individualnu razinu. Država nacija nastaje željom kulturno heterogenih pojedinaca i skupina da žive u jednoj državi. Takve države mogu biti demokratske i nedemokratske. Demokratske su zasnovane na jednakim građanskim pravima pojedinaca.

Nacija može biti i bez svoje države, a kad je i imaju, dijelovi nacije mogu biti i izvan nacionalne države. Nacionalne države nikad ne obuhvaćaju sve pripadnike svoje nacije niti su svi pripadnici nacionalne države pripadnici matične nacije. Državljeni koji nisu pripadnici matične nacije čine nacionalnu manjinu. Nacionalne manjine imaju dvije identifikacije. Domoljubljem se mogu poistovjetiti s državom u kojoj žive, a rodoljubljem s matičnom nacionalnom zajednicom. U nekim su državama nacionalnim manjinama osigurana kolektivna prava, a u nekima misle da se to može riješiti jednakim građanskim pravima (Francuska). Posljednji nemiri u predgrađima nekih francuskih gradova to ne potkrjepljuju.

Identitet je osjećaj vlastitosti; on nas razlikuje od drugih; identitet je ono najvažnije što nas obilježuje. "Identitet je nešto što se može izgubiti isto kao što se može utemeljiti" (Gillis, 1994., 3). Budući da "ljudi nisu genetski programirani ..., oni moraju konstruirati svijet značenja i živjeti u okviru njega" (Haralambos, Holborn, 2002., 1056). Prema tome, kultura je ono po čemu se mi razlikujemo od drugih skupina. Rodoljublje ne označuje krvnosrodstvenu povezanost, nego povezanost s pripadnicima iste kulture. Termini narod, nacija i rodoljublje upućuju na biološke korijene, a označuju kulturna obilježja. Nacionalna identifikacija može imati tri značenja. Prvo je poistovjećivanje pojedinca s nacijom. Osim toga subjektivnog značenja, nacionalna identifikacija označuje objektivna obilježja neke nacije (kulture). Treće se odnosi na mišljenje drugih o nama (imidž).

Poistovjećivanje pojedinca s nacijom zove se nacionalna svijest i nacionalni osjećaj. Nacionalna svijest obuhvaća znanje pojedinca o nacionalnoj zajednici ili državi. Nacionalni osjećaj odnosi se na emociju koja se veže uz nacionalnu zajednicu ili državu. Emotivnu povezanost s nacionalnom zajednicom nazivamo rodoljubljem. Emotivnu povezanost s državom u kojoj živimo nazivamo domoljubljem. Domoljublje i rodoljublje povezano je uz znanje o nacionalnoj zajednici i državi. Ta znanja nisu dana, niti se nasljeđuju, pa do njih moramo doći istraživanjem i prenošenjem na mlađi naraštaj. Međutim, nacionalna svijest može se zasnovati i na mitovima. I slika o nama (imidž) može – ali ne mora – biti zasnovana na objektivnim obilježjima naše kulture.

Nacionalna svijest razvija se usvajanjem sadržaja kulture i znanja o domovini. Nacionalna svijest postoji u objektivnom i subjektivnom smislu. Ni jedan pojedinac ne može usvojiti sve spoznaje o svojoj naciji i domovini, pa se objektivna nacionalna svijest razlikuje od subjektivne. Nitko ne može usvojiti sve o vlastitoj kulturi i domovini, pa treba odrediti minimum koji moraju usvojiti svi pojedinci kako bi se izgradila solidarnost među članovima nacionalne i državne zajednice.

Isto tako potrebno je odrediti što o nama treba znati međunarodna zajednica i to prezentirati kako bi ona o nama došla pravu sliku. Mi smo nova, mala država, pa drugi o nama malo znaju, a to što znaju najčešće doznaju od drugih, tako da se slika Hrvatske u svijetu ne temelji na objektivnim obilježjima (Skoko, 2004.).

Uz rodoljublje, domoljublje, nacionalnu svijest i sliku, javljaju se i drugi termini koji su vezani uz nacionalnu identifikaciju, kao što su patriotizam, nacionalizam, šovinizam i ksenofobija. Riječ patriotizam istoznačnica je s domoljubljem, ali se rabi i u značenju rodoljublja. Nacionalizam se rabi u više značenja. Jedni ga izjednačuju s domoljubljem i rodoljubljem. "Nacionalizam je prije svega političko načelo koje tvrdi da politička i nacionalna jedinica trebaju biti istovjetne" (Gellner, 1998., 21; Smith, 2003., 29). Međutim, politička moć nije se vodila tim načelom, tako da politička karta svijeta ne slijedi logiku nacionalnih jedinica, pa se politička zajednica (narod) i kulturna zajednica (nacija) više ili manje razlikuju.

Pojmovno nerazlikovanje naroda od nacije vrlo je često, pa to dovodi do nesporazuma. Primjerice, američki narod naziva se američkom nacijom, hrvatsku naciju naziva se hrvatskim narodom. Hrvati u Bosni i Hercegovini pripadnici su hrvatske nacije. Budući da ne žive u Republici Hrvatskoj, nisu pripadnici hrvatskoga naroda, a tako se najčešće označuju. Osim toga, omogućeno im je dvojno državljanstvo, tako da Hrvati koji žive u Bosni i Hercegovini mogu imati i hrvatsko državljanstvo. To je povećalo nesporazume. Hrvati koji žive u Bosni i Hercegovini dio su hrvatske nacije i bosansko-hercegovačkog naroda. Bosansko-hercegovački narod, poput švicarskog, sastoji se od Bošnjaka, Hrvata i Srba. Hrvati i Srbi u Bosni i Hercegovini istodobno su dijelovi bosansko-hercegovačkog naroda i dijelovi hrvatske i srpske nacije. Oni su, dakle pripadnici hrvatske i srpske kulturne zajednice, a ne hrvatske ili srpske države.

Bošnjaci su pripadnici bosansko-hercegovačkog naroda i bošnjačke nacije. Budući da se nacija ne razlikuje od države i naroda, Bošnjaci Bosnu i Hercegovinu smatraju samo svojom nacionalnom državom, jer, smatraju oni, Hrvati i Srbi imaju svoje nacionalne države. Prirodna je težnja mlade bošnjačke nacije da stvori nacionalnu državu. Točno je da oni nemaju nacionalnu državu poput Hrvata i Srba, ali je isto tako točno da Hrvatska i Srbija nisu države Hrvata i Srba iz Bosne i Hercegovine. Hrvati i Srbi u Bosni i Hercegovini jesu pripadnici hrvatske i srpske nacije, ali nisu pripadnici Republike Hrvatske i Srbije. Oni su pripadnici države Bosne i Hercegovine, pa bi ta država trebala biti država bosansko-hercegovačkog naroda, koji se sastoji od pripadnika triju nacija: Bošnjaka, Hrvata i Srba. Prema tome, Bosna i Hercegovina ne

može biti jednonacionalna (unitarna) država, a ako Bošnjaci žele svoju nacionalnu državu, ona ne može biti na cjelokupnom prostoru sadašnje BiH. Ona ne može biti ni građanska država, jer se samo jednakošću građana ne može osigurati jednakost nacionalnih skupina.

"Čovjek modernog doba nije lojalan monarhu, zemlji ili vjeri nego kulturi" (Gellner, 1998., 56). "Dva čovjeka pripadaju istoj naciji ako i samo ako pripadaju istoj kulturi." (Gellner, 1998., 27). "Premda, u načelu, dvije ili više nacija mogu dijeliti jedan jezik, jedna nacija ne može biti višejezična" (Banac, 1995., 14). "Ništa nas jače ne povezuje s mrtvima od jezika" (Benedict, 1990., 131). Nacije su povezane jezikom. Jezik je omogućio da se krvnosrodstvena zajednica transformira u kulturnu. Kao čuvar nacionalnog identiteta, država je izvodila svoju legitimnost iz nacije ..." (Smith, 1998., 259). "Danas je nacionalni identitet glavni oblik poistovjećivanja s kolektivom" (Smith, 1998., 261). Prema istraživanjima Eurobarometra iz listopada 2000. godine, "... na razini Europske unije samo 4% ispitanika osjeća se 'samo' Europljanima, 8% Europljanima i pripadnicima svoje nacionalnosti, 45% njih se osjeća prvo pripadnicima svoje nacionalnosti pa tek zatim Europljanima, dok ih se 41% osjeća isključivo pripadnicima vlastite nacije" (Skoko, 2004., 41).

Odanost naciji nema suparnika, pa je "za nacionalizam najviša vrijednost kolektivna autonomija" (Smith, 2003., 44). Treba razlikovati šticeenje vrijednosti vlastite kulture od osjećaja odbojnosti prema vrijednostima drugih kultura. Šovinizam je osjećaj odbojnosti prema pripadnicima druge kulture i najčešće se neopravdano izjednačuje s nacionalizmom. Nacionalizam je doktrina "prema kojoj se čovječanstvo prirodno dijeli na nacije, nacije se poznaju prema određenim značajkama koje se mogu utvrditi, a jedina legitimna vrsta vladavine jest upravljanje samom sobom" (Smith, 2003., 102; Kedourie, 1966., 28). Zato "smrt za domovinu ... poprima moralnu uzvišenost" kakvu ne mogu proizvesti "smrti za druge pripadnosti" (Benedict, 1990., 130).

Čovjekov se razvitak zasniva na drugim temeljima u odnosu na sva druga živa bića. Nastankom čovjeka "prirodni se mehanizam evolucije zaustavlja. Ne nastaju više nove vrste" (Gadamer, 1978., 143). "Kao što je prvi živi organizam bio skok iz fizike i kemije u biologiju, tako je očovječenjem primata izvršen skok iz biologije u kulturu, a evolucija je prešla u novu kvalitativnu fazu... S čovjekom počinje kulturna evolucija" (Enciklopedija LZ, 1966., 710). Za razvitak čovjeka biološki je faktor konstanta, a kultura je varijabla. "Ako dijete najprimitivnije kulture stavimo u najrazvijeniju kulturu, ono bi se razvijalo kao i sva djeca u toj kulturi ..." (Fromm, 1963., 87). "Ljudi postajemo ... samo aktivnim kontaktom i u društvu onih koji su sami postali ljudi" (Zvonarević, 1976., 189).

Kultura je specifičan način življenja skupina ljudi. Od kulture u kojoj čovjek živi ovisi što i kako će jesti, piti, spavati, kako će se odnositi prema mladima, starijima, kakav će biti odnos među spolovima, odnos prema vlasti, odnos prema vjeri, odnos prema svijetu. Pripadnik jedne kulture može umrijeti od gladi uz obilje hrane koja predstavlja specijalitet u drugoj kulturi (Kale, 1977.). Objavljivanje karikatura proroka Muhameda za Europljane je civilizacijska vrijednost na području slobode medija, a za islamske vjernike to je najgrublje vrijeđanje njihovih svetinja. Zato je u interkulturalnom komuniciranju civilizacijska vrijednost poznavanje i prihvaćanje razlika.

Filogeneza čovjeka sastoji se od dva dijela: biološke i kulturne filogeneze. Biološka filogeneza jedinstvena je za čovjekov rod, a kulturna se razlikuje od kulture do kulture. Isto tako i ontogeneza svakoga čovjeka sastoji se od dva dijela: biološke i kulturne ontogeneze. Biološka filogeneza i biološka ontogeneza odvijaju se pod utjecajem biološke evolucije čovjekova roda i biološkoga sazrijevanja svakoga pojedinca. Kulturna filogeneza i kulturna ontogeneza rezultat su kulturne evolucije pojedinih socijalnih skupina (nacija) te odgoja i naobrazbe pojedinca.

Zato unutar jedinstvenoga čovjekovog roda imamo mnogo kultura, unutar svake kulture razvija se mnogo različitih pojedinaca, osoba. Usprkos tome, politika pokušava izjednačavati i kulture i pojedince. Globalisti se često služe Montesquieuovom izrekom: "Ja sam čovjek, a slučajno sam Francuz!" Međutim, gubi se iz vida da on ne bi postao čovjekom da se nije uljudio kroz francusku ili neku drugu kulturu. Zato je nacija glavna skupina poistovjećivanja pojedinca.

Da su jedinstvene reakcije na čovjekovoj razini prilagodbe bile od koristi, razvio bi se specifični biološki program za takvo ponašanje. Umjesto toga, u čovjeka su se razvili univerzalni organi (kora velikoga mozga i ruka) koji omogućuju slobodu izbora. Sloboda izbora omogućila je da se biološki program dopuni kulturnim programom. Sloboda izbora dovodi do različitih reakcija, pa kulturni program nije i ne može biti isti za sve ljude. Zato i nema svjetskog jezika i svjetske kulture, nego bit čovječanstva obilježuje mnoštvo različitih jezika i različitih kultura. Svaka od njih predstavlja dragocjeni kamenčić u mozaiku kultura cijeloga čovječanstva.

I prije prirodnog eksperimenta s "divljom djecom", "vladar u Indiji (1542–1602) naredio je odgoj djece bez ikakve poduke u jeziku, očekujući da će progovoriti hebrejski – jezikom Boga. Djecu su odgajale gluhoonijeme osobe. Nikad nisu razvila govorni jezik i komunicirala su isključivo gestama" (Haralambos, Holborn, 2002., 4). Kao što žive vrste nisu nastale aktom stvaranja, nego biološkom evolucijom, isto su

tako jezici i kulture nastale kulturnom evolucijom. Ljudi su postali osjetljivi na izumiranje životinjskih vrsta, pa donose zakone o njihovoj zaštiti, a izumiranje jezika i kultura ne zabrinjava ih toliko. U gradnji njihove babilonske kule (globalizma) ometa ih bogatstvo jezika i kultura.

Razvojem demokracije državljani postaju politički subjekti u državi, a nacije postaju politički subjekti u međunarodnoj zajednici. U demokratskim državama državljani "prava u oblikovanju zajednice i upravljanje njome" (Prpić i sur., 1990., 78) stječu punoljetnošću, a u međunarodnoj zajednici "punoljetnost" nacija još nije dovoljna da ona dobije državu. Državu je najčešće trebalo izboriti silom. Zato je borba za nacionalnu državu bila teška i dugotrajna i u njoj su više uspjeha imali veći, jači i uporniji. Mnoge nacije još nisu uspjele izboriti svoju državu. Neosjetljivost međunarodne zajednice za njihove probleme i mala sila kojom raspolažu prisiljava ih na neprihvatljive načine borbe (terorizam), a borba protiv terorizma u svijetu usmjerenija je na posljedice, na izvršitelje, nego na one koji silom ograničuju legitimno pravo nacija na vlastitu državu.

HRVATSKI NACIONALNI IDENTITET

Pobjedom u Domovinskom ratu hrvatska nacija ostvaruje svoj najkreativniji čin stvaranjem svoje samostalne države. Hrvatska je tipična europska država u kojoj ime države, naroda i jezika ima isti korijen. U njoj živi 89,6% Hrvata i 10,4% pripadnika nacionalnih manjina (Leksikon država svijeta, 2005., 28). Izvan Republike Hrvatske živi velik broj Hrvata. Najviše ih je u susjednoj Bosni i Hercegovini, u kojoj su autohtoni i jedna su od konstitutivnih nacija BiH. Hrvati kao nacionalna manjina žive i u drugim susjednim zemljama. Posebnu veliku skupinu čine hrvatski emigranti koji u prekomorskim zemljama čuvaju nacionalni identitet i održavaju veze s matičnom domovinom. Nepochjenjiv je doprinos hrvatske emigracije pobjedi u Domovinskom ratu.

U identifikaciji Hrvata prepoznatljiva je etnička jezgra koju naglašava Smith (1986.). Hrvati imaju veoma staro ime s kojim se identificiraju i oko kojeg se okupljaju. Oni imaju mitove o zajedničkom podrijetlu i zajedničkoj baštini. Imaju zajedničko povijesno pamćenje, zajednički teritorij, elemente zajedničke kulture (jezik, običaje ...) te osjećaj solidarnosti među članovima svoje zajednice. Hrvati su vrlo davno izgradili svoj identitet, koji je doveo do stvaranja hrvatske države.

U ove krajeve Hrvati dolaze organizirani i sa svojim imenom. Na ovim prostorima definirali su svoj teritorij, jezik, običaje i osjećaj solidarnosti, tako da su prije više od tisuću

godina imali svoju državu, domaće vladare i kraljeve. Svojom voljom ulazili su u sastav drugih država, u okviru kojih su zadržali elemente državnosti. Koloman se posebno krunio za hrvatskog kralja i u prisezi je izjavio: "Ja Koloman ... dopustit ću vam da se služite davnim u vas uobičajenim zakonima" (Smičiklas, 1882., 303). "Samo onaj zakon, stvoren u ugarskom saboru, na koji su privoljeni hrvatski poslanici, vrijedio je za Hrvatsku" (Šišić, 1962., 350). I "dužd im prisegnu onako isto, kako je prisegao kralj Koloman" (Smičiklas, 1882., 308). Hrvatski sabor se obratio i austrijskom kralju Ferdinandu: "... po smrti našeg posljednjeg kralja, sretne uspomene, Zvonimira, slobodne volje se pridružismo svetoj kruni kraljevstva ugarskog, a poslije toga vašem veličanstvu" (Šišić, 1962., 271).

Uza sve to što je "u političkom pogledu jasno izražavao kako je hrvatski narod u odsudnim prigodama mjerodavno odlučivao o najznatnijim državnopravnim pitanjima, smatrajući sebe i svoju domovinu za politički narod i posebni politički teritorij, neovisan od Ugarske" (Šišić, 1962., 270), postojao je velik pritisak mađarizacije i germanizacije. Zbog toga je dolazilo do otpora, uključujući i oružani (Urota Zrinskih i Frankopana i Rakovička buna). Hrvatski ban Erdody, suprotstavljajući se uvođenju mađarskog jezika u Hrvatskoj, izjavljuje: "Regnum regno non proscibit leges." Suprotstavljajući se mađarskom jeziku, u Sabor se uvodi latinski jezik. Pavao Nagy u Saboru upozorava da je "materinji jezik važniji faktor od ustava i staleštva, jer se podjarmljeni narod može osloboditi, ali propašću jezika propao je i narod" (Šišić, 1962., 388). Do koje je mjere jezik postao identifikacijskim sredstvom govori izjava popa Martinca: "Turci naljekoše na jezik hrvatski".

Iako su Hrvati jedini narod u Europi koji se od samih početaka u prihvaćanju katoličke vjere izborio da se u crkvi služi hrvatskim jezikom, tek 1843. Kukuljević predlaže da se u Saboru hrvatski jezik uzvisi "na onu čast, vrijednost i valjanost koju je do sada uživao latinski jezik" (Šišić, 1962., 415). "S latinskim kao službenim jezikom Hrvati su se rastali 1847. godine kao posljednji u Europi" (Rapacka, 2002., 120). U vrijeme buđenja nacionalne svijesti Hrvati su lako prepoznali da nisu ni Mađari ni Austrijanci, pa su se usmjerili prema jugoslavenstvu. Gaj predvodi ilirski preporod, "pokret koji se odrekao vlastitog naroda u korist južnoslavenske fikcije ... Svoj nastavak ilirizam je pronašao u jugoslavenskoj ideologiji Josipa Jurja Strossmayera" (Rapacka, 2002., 83). Tin Ujević, Ivan Meštrović i mnogi drugi u početku su bili jugoslavenski nacionalisti. Integralnom jugoslavenstvu suprotstavljao se Ante Starčević, Milan Šufflay i Stjepan Radić. Šufflaya i Radića to je stajalo života.

Raspadom Austro-Ugarske dolazi do stvaranja zajedničke države triju plemena istoga naroda: Slovenaca, Hrvata i Srba, koja se pod istim imenom olako pripaja Kraljevini Srbiji. Hrvati tada prvi put u svojoj povijesti gube sve elemente državnosti. Pod okriljem ideologije o jednom narodu s tri plemena nametala se dominacija Srba. Položaj Hrvata u toj državi uvidio je i srpski političar Pribičević, koji je i sam puno pridonio stvaranju te države. On piše: "Kralj, velika većina ministara i svi generali su Srbi" (Pribičević, 2000., 247). "Ne mogu da zamislim... da Srbi ratuju sa Hrvatima zato, što ovi neće da žive zajedno s njima... Takvo držanje osramotilo bi Srbe kao nasilnike i ugnjetače, a s druge strane ne bi to bilo nikakvo definitivno rešenje problema, jer bi Hrvati upotrebili prvu zgodnu priliku, prvi međunarodni sukob, da takvu nametnutu državnu zajednicu obore" (Pribičević, 2000., 306).

Drugi svjetski rat bio je prva, ali ne baš zgodna, prilika u kojoj su Hrvati pokušali oboriti nametnutu državnu zajednicu. Jedni su htjeli vežući se uz fašizam uspostaviti samostalnu državu koju su vojnim porazom fašizma izgubili. Drugi su pokušali riješiti nacionalno pitanje u okviru obnovljene Jugoslavije. Kako ni ovaj pokušaj nije uspio, javlja se nacionalno nezadovoljstvo. Vrhunac toga nezadovoljstva izražava se u Masovnom pokretu, koji je ugušen. Urušavanjem socijalizma i uvođenjem višestranačkoga političkog sustava Hrvati ponovo iskorištavaju priliku i proglašavaju samostalnu državu, Republiku Hrvatsku. Nakon toga dolazi do onoga čega se Pribičević pribojavao – "da Srbi ratuju sa Hrvatima zato što ovi neće da žive zajedno s njima ..." Uz pomoć JNA Srbi su se osjećali toliko jaki da u rat protiv Hrvatske ulaze otvoreno, bez krinke jugoslavenstava. To, a i politika hrvatske pomirbe, ujedinjuje Hrvate, što dovodi do pobjede u Domovinskom ratu.

Iako je stvaranje nacionalne države najkreativniji kulturni čin, bilo je pripadnika hrvatske nacije koji nisu bili za uspostavu samostalne hrvatske države. Bilo ih je i više nego što su pokazali rezultati referenduma 1991. godine, jer je referendumsko pitanje isticalo samostalnu Hrvatsku koja može ući u savez s državama bivše Jugoslavije. Referendum je proveden u vrijeme dok se Milošević otvoreno borio za veliku Srbiju. Prema tome, realna je dvojba bila između samostalne Hrvatske i velike Srbije, pa su se mnogi jugoslavenski orijentirani na referendumu odlučili za samostalnu Hrvatsku, zbog onog dodatka: "koja može ući u savez s državama bivše Jugoslavije".

Socijalna integracija u Hrvatskoj u to vrijeme nije bila zasnovana samo na nacionalnoj svijesti nego i na opasnosti od velike Srbije. Stoga nije neosnovano pitanje: "Trebamo li Miloševiću podići spomenik?" (Sunić, 2000., 9). Socijalna inte-

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 3 (89),
STR. 379-404

VUJEVIĆ, M.:
NACIONALNA...

gracija u tim sudbonosnim trenucima potaknuta je hrvatskom politikom pomirenja, koja je nastojala otkloniti posljedice podjele na "crvene" i "crne" (partizane i ustaše). Iako goloruka, pod međunarodnim embargom za uvoz oružja, zahvaljujući tom jedinstvu Hrvatska postiže briljantnu pobjedu u Domovinskom ratu i postaje samostalna i međunarodno priznata država. Nakon toga dolazi do podjela koje nitko nije očekivao.

NEPOŽELJNO DOMOLJUBLJE I RODOLJUBLJE

Nakon stvaranja samostalne Hrvatske (najkreativnijeg čina svake nacije), nakon briljantne pobjede u Domovinskom ratu, umjesto da je ojačao nacionalni ponos i prestalo staro nejedinstvo, u Republici Hrvatskoj obnavlja se podjela i sukobi između nacionalista i jugonostalgičara. Nacionalisti se povezuju s ustašama, jugonostalgičari s partizanima. Nazivaju se "crnima" (desnica) i "crvenima" (ljeвица). Po načelu "tko nije s nama taj je protiv nas" pasivnu većinu nacionalisti svrstavaju u jugonostalgičare, a jugonostalgičari u nacionaliste. Govori se kako u Hrvatskoj još nije završio Drugi svjetski rat.

Nacionalisti se dive Domovinskom ratu i proglašavaju ga najvećom pobjedom u hrvatskoj povijesti. Jugonostalgičari u njemu vide zločine, etničko čišćenje, podjelu Bosne ... Pobunu Srba u Hrvatskoj nacionalisti objašnjavaju njihovim protivljenjem nezavisnosti Hrvatske, a jugonostalgičari protivljenjem totalitarnoj vlasti u Hrvatskoj. Branitelji su nacionalistima časni junaci Domovinskog rata, a jugonostalgičarima su borci za privilegije. Nacionalisti ruku na srcu hrvatskih sportaša za vrijeme izvođenja himne tumače kao izraz patriotizma, a jugonostalgičari kao izraz primitivizma. Podjela otežava položaj branitelja i dragovoljaca Domovinskog rata. Brojna su samoubojstva branitelja i primjetna je ravnodušnost prema njima. Nacionalisti zločine u prošlosti vide na Bleiburgu, a jugonostalgičari u Jasenovcu. I na jednoj i na drugoj strani preteruje se u broju žrtava.

Kada je u pitanju hrvatski identitet, velik broj autora ističe probleme, hrvatsku podjelu i sukobe. Županov (2002., 90) ističe: "Hrvatsko društvo danas živi u vakuumu društvene integracije... kreće li hrvatsko društvo prema stanju Hobbesovog 'bellum omnium contra omnes'?" (Županov, 2002., 90). Bilandžić drži kako su Hrvati konfliktna nacija, gotovo ne postoji oblast oko koje se ne vodi bolesna svađa. "Politički gledano hrvatska je nacija 1990., 1991. i 1992. ostvarila monolitno jedinstvo, jedinstvo kako se u povijesti ne pamti. Danas od hrvatskog monolita tog vremena – političkog, idejnog, kulturnog itd. nema više ostatka ostataka. Hrvatsko se društvo danas mrviti i raspada što se očituje kroz postojanje stotinjak

stranaka, koje među sobom vode bjesomučni rat, i činjenica da se vodeće stranke raspadaju." (Bilandžić, 2002., 8). "Posrijedi je destrukcija svih bitnih institucija hrvatske države i na djelu je falsificiranje istine o ratu te o stvaranju i obrani hrvatske države..." (Tomač, 2003., 67).

Dubravko Jelčić razmišlja slično: "Imamo prelijepu zemlju, a ne znamo što bismo s njom: prodajemo je ili upropašćujemo. Sve što smjera ukidanju komunističke tradicije i prakse dovodi se u sumnju i kvalificira kao desničarsko, nedemokratsko i velikohrvatsko. Hoće nam se nametnuti uvjerenje da nije sramota biti Francuz ili Amerikanac, ali jest biti Hrvat. To kao nije pristojno. Nije europski! Valjda zato više ne ističemo ni hrvatsku zastavu na državne blagdane, a da to nikoga ne zabrinjava. Jer ako već ne možeš a da to ne budeš, naime Hrvat, onda to nastoj biti što je moguće tiše, povučeniije, šutljivije i stidljivije. Neprimjetnije. Što je god manje moguće. Drugim riječima, smije eventualno biti Hrvat samo onaj koji će svakome priznati u svojoj domovini veća prava nego samome sebi" (Jelčić, 2004., 259/60).

Sukobi se odvijaju na gotovo svim područjima. Sukob među političkim strankama nije zasnovan toliko na razlikama između gospodarskih, znanstvenih, obrazovnih, socijalnih i drugih programa koliko na razini nacionalne identifikacije. Sukobi među novinarima, književnicima, glumcima, povjesničarima, lingvistima itd. uglavnom su na razini nacionalne identifikacije. Društvo hrvatskih pisaca nije osnovano zbog književno-teorijskih ili estetskih razlika od članova Društva hrvatskih književnika. Glumci su se podijelili po spremnosti gostovanja u Srbiji i Crnoj Gori. Dok hrvatski jezik preplavljaju tuđice, javljaju se razni pravopisi i rječnici hrvatskog jezika, ne zbog lingvističkih razloga, već zbog razlika u nacionalnoj identifikaciji. "Književnici" su za pravopis zasnovan na hrvatskoj književnoj tradiciji, a "pisci" više prihvaćaju jugoslavensku književnu tradiciju koja se zasniva na Novosadskom dogovoru. Društvo hrvatskih pisaca izdaje antologiju srpskih pjesnika u kojoj su zastupljeni ratni huškači protiv Hrvatske. Ministarstvo kulture Republike Hrvatske čak financijski pomaže tiskanje te antologije.

Sukob se javlja na svim područjima i na svim razinama. Imali smo do sada samo dva predsjednika Republike Hrvatske. Obojica su bila partizani i aktivno uključeni u antifašističku borbu, ali ni njih nije zaobišao sukob, tako da se pri vrhu liste prodavanih nalazila knjiga "Predsjednik protiv predsjednika" (Tomač, 2006.). U govoru povodom desete obljetnice međunarodnoga priznanja Hrvatske, drugi predsjednik Republike Hrvatske ni jednom riječju nije spomenuo ime prvog. Drugi se predsjednik ne drži ni protokola po kojem bi prigodno trebao izraziti počast mrtvom prvom predsjedniku.

Iako su oba antifašisti i demokratski izabrani, to nije bilo dovoljno da se prevlada hrvatski sukob na najvišoj razini. Sukob u biračkom tijelu između nacionalista i jugonostalgičara preslikao se na sukob između "predsjednika svih Hrvata" i "građanina predsjednika, predsjednika svih građana".

Govori se o takozvanom Domovinskom ratu, a branitelji, dragovoljce i invalide povezuju sa zločinima i ratnim profiterstvom. To je poprimilo tolike razmjere da je Hrvatski sabor donio Rezoluciju o zaštiti dostojanstva Domovinskog rata. U Domovinskom ratu nema heroja, ali ima osuđenih za ratne zločine. Više od tisuću i pet stotina branitelja počinilo je samoubojstvo! To gotovo da nije ni vijest. Nema primjerenih reakcija na haške optužnice, u kojima se hrvatsko državno vodstvo u vrijeme Domovinskog rata proglašava zločinačkom organizacijom. U tim optužnicama govori se o "prekomjernom granatiranju Knina", a nema optužnice u kojoj se spominje granatiranje Vukovara, iako je Knin u cijelosti sačuvan, a Vukovar potpuno razoren.

U Hrvatskoj postoji slaganje o postojanju sukoba. Međutim, o razlozima se malo ili gotovo ništa ne govori. Jelčić se pita: "Je li to posljedica hipertrofiranog poimanja, k tome još krivo shvaćenih kršćanskih pouka o ljubavi prema bližnjemu... možda neke samoubilačke strasti..." (Jelčić, 2004., 148). Tijekom Domovinskog rata doista su se često isticale kršćanske pouke: "Ne mrzi" čak "Ljubi neprijatelja svoga". Opravdano se može pitati nisu li se time smanjivale šanse prirodno-ga prava na samoobranu (Vujević, 2001.). Ipak "samoubilačke strasti" ne bismo mogli pripisati kršćanskim poukama, jer to nije problem koji muči druge kršćane.

Razlozi manihejske podjele Hrvata nalaze se u daljoj i bližoj povijesti. Hrvati dugo žive u okviru većih država. Iako se u njima hrvatski identitet formalno priznavao, u praksi se stalno potiskivao. U vrijeme preporodnoga buđenja Hrvati svoj identitet negativno definiraju. Oni ističu posebnost u odnosu na Mađare i Austrijance, ali nisu dovoljno osvijestili samosvojnost unutar južnih Slavena, posebno Srba. Zato dolazi do podjele na one koji su mislili da su Hrvati posebni i onih koji su mislili da su Hrvati jedno pleme južnoslavenskoga naroda. Nakon stvaranja zajedničke države koja je bila zasnovana na ideji južnoslavenskoga jedinstva sukobi se nastavljaju, a najveći sukob među Hrvatima izbio je u Drugom svjetskom ratu.

Jedan dio Hrvata pod okriljem fašizma odlučio se za NDH. Mnogi nacionalno osviješteni Hrvati, zbog svog antifašizma i ustupanja hrvatskoga teritorija, suprotstavili su se Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Iako su na prostoru bivše Jugoslavije Hrvati najviše pridonijeli pobjedi antifašizma, nacionalna identifikacija Hrvata u socijalističkoj Jugoslaviji po-

prima krajnje negativno značenje. Tome je pridonijela veza-
nost NDH uz fašizam, zločini koji su se u njoj dogodili,
enormno uvećavanje tih zločina te sustavno prešućivanje
doprinosa Hrvata pobjedi antifašizma. Riječ Hrvat, ustaša i
fašist semantički su se izjednačavale.

Domoljublje i rodoljublje postaju negativni pojmovi. Iz-
bjegava se hrvatsko ime, umjesto hrvatski jezik govori se "naš
jezik", umjesto Hrvatska kaže se "naša zemlja". Ondje gdje se
nije moglo zaobići hrvatsko ime rabio se genitiv kako bi se u-
pućivalo na zemljopisni pojam. A oni koji su spominjali hr-
vatsko ime ili promovirali nacionalni interes obično se branili
obrazloženjem "kako to ne znači da oni nekoga mrze." Takvi
strahuju zbog svoga domoljublja i rodoljublja, a optužuje ih
se zbog šovinizma. Pripisuje ksenofobija onima koji se po-
kušavaju riješiti kroatofobije. Jedna krajnost izaziva drugu,
tako da se u definiranju hrvatskog identiteta neki koriste bio-
loškim markerima. Iako biološki markeri mogu pomoći u o-
bjašnjavanju podrijetla, seoba i miješanja naroda, za na-
cionalni identitet važni su kulturni markeri (etnička jezgra).
Unutar svake nacije nalaze se različiti biološki markeri.

Nejasnoće oko hrvatskog identiteta pogodovale su stva-
ranju Jugoslavije, dovele do sukoba nacionalista i unitarista u
Jugoslaviji i sukoba između nacionalista i jugonostalgičara u
Republici Hrvatskoj. Urušavanjem socijalizma i kompromita-
cijom Jugoslavije dio jugonostalgičara prihvaća građansku i
europsku orijentaciju. Tako je "'civilno društvo' postalo ekvi-
valent 'nestajućem jugoslavenstvu'" (Sekulić, 2003., 157). To
otežava razvitak civilnoga društva u Republici Hrvatskoj. Ju-
gonostalgičari mijenjaju identitet, ali i dalje se suprotstavljaju
nacionalizmu, izjednačavajući ga sa šovinizmom. To govori
kako je indoktrinacija protiv nacionalizma bila jača od indok-
trinacije protiv "truloga Zapada".

Iako je nacionalizam bio presudan u stvaranju Republike
Hrvatske, odnos prema nacionalizmu ostaje negativan, sličan
odnosu koji su komunisti imali prema inteligenciji. Intelligen-
cija je imala negativan predznak, pa je lojalnošću prema vlasti
mogla postati "poštena inteligencija." Domoljublje i rodo-
ljublje je sumnjivo ako ne dokaže svoje poštenje. Domoljubi
u tome vide protivljenje nacionalnom identitetu i samostalnoj
državi. Iako se jugonostalgičari više ne protive državi, smeta
ih što je Hrvatska nacionalna država, smetaju ih manifestaci-
je domoljublja i rodoljublja.

Prema tome, moglo bi se zaključiti da su stvaranju Re-
publike Hrvatske više pridonijele centrifugalne sile u Jugo-
slaviji nego centripetalne sile u Hrvatskoj. Hrvati, koji u du-
goj povijesti nisu bili slobodni, nisu mogli razviti svoju
nacionalnu svijest. Hrvatski identitet stalno se potiskivao. Pri-
mjerice, prije samo dvadesetak godina zabranjivao se nastup

"Lada" jer su na njihovoj narodnoj nošnji prepoznali hrvatsku zastavu bez socijalističkih simbola (Heršak, 1999.). Tada se nacionalizam shvaćao kao slobodno izražavanje nacionalnih osjećaja. Mnogi su zbog slobodnog izražavanja nacionalnih osjećaja osuđivani na zatvorske kazne, iako je slobodno izražavanje nacionalnih osjećaja bilo Ustavom zajamčeno (Vujević, 2001., 183).

U Hrvatskoj se nacionalizam i dalje izjednačuje sa šovinizmom. Neki branitelje izjednačuju s ratnim profiterima, domoljublje i rodoljublje sa ksenofobijom, napad na Domovinski rat demokracijom, napad na čuvare nacionalnih interesa internacionalizmom. Domoljubni motivi branitelja izjednačuju se s instrumentalizacijom domoljublja u rukama ratnih profitera. Pojmovna zbrka izaziva zbrku u ponašanju. Na domoljubno i rodoljubno ponašanje reagira se kao na ksenofobiju. Nacionalizmu se suprotstavlja internacionalizam. Internacionalizam se izjednačuje s globalizmom, iako nacionalizam pretpostavlja internacionalizam, a globalizam potire nacionalne i kulturne specifičnosti.

Zbog toga najkreativniji čin hrvatske nacije – stvaranje samostalne države – koja je trebala čuvati nacionalne i kulturne vrijednosti, nije ispunio očekivanja. Umjesto zaštite nacionalnih i kulturnih interesa, u hrvatskoj se državi ugrožavaju nacionalne i kulturne vrijednosti: više od 1500 branitelja počinilo je samoubojstvo, izvršena je pljačka u pretvorbi, uspješna poduzeća i banke prodaju se strancima, smanjuje se broj stanovnika, enormno se povećava vanjski dug, nekontrolirano se otvaraju strani trgovački lanci, nekontrolirano se uvozi, parafiraju se ugovori kojima se ustupa hrvatski teritorij, vlada anarhija u hrvatskom jeziku, mladi razmišljaju o odlasku, oko 50% ročnika želi civilno služenje vojnoga roka, prijeti rasprodaja obale i otoka, zadržava se izborni zakon koji štiti položaj onih koji su svemu tome najviše pridonijeli.

Osim profiterstva, braniteljima se pripisuju i ratni zločini. Gotovo da nema hrvatskoga generala koji nije osumnjičen, optužen, osuđen ili umirovljen protiv svoje volje. Nema priznanja za junaštvo u Domovinskom ratu. Nema osuda zbog dezerterstva. Zločini Hrvata se uveličavaju, a zločini nad Hrvatima se prešućuju, čak i opravdavaju. Zločin nad Hrvatima na Bleiburgu i križnom putu opravdava se zločinom Hrvata u Jasenovcu, a zločin Hrvata u Jasenovcu objašnjava se rasističkom teorijom o genocidnosti Hrvata. Provođenje lustracije za vrijeme Domovinskog rata bilo bi suicidalno, ali odustajanje od nje nakon rata posljedica je suicidalne nacionalne svijesti, jer u Hrvatskoj još uvijek više problema imaju oni koji se brinu o hrvatskim interesima od onih koji se o njima ne brinu.

Čini se da se Hrvatima "tako duboko ukorijenila ova tvrdokorna volja za ropstvom, koja sada čini da i sama ljubav za slobodom više ne izgleda prirodnom" (Boesi, 1986., 27). Živeći dugo pod tuđom vlašću, Hrvati su naviknuti da žele činiti ono što su morali (Fromm, Suzuki, 1964., 229). Nastanak hrvatske države nisu pratile promjene u političkoj kulturi, pa se mnogi u novoj situaciji ponašaju na stari način. Kulturno zaostajanje (*cultural lag*) uvijek obilježava društvene i političke promjene, ali ono u Hrvatskoj ima i svoje specifičnosti, posebno u nacionalnoj identifikaciji. Nacionalni preporod nije osvijestio nacionalni identitet, a život u jugoslavenskoj državi dogradio je kompleks hrvatske krivnje.

Ustrojem samostalne nacionalne države ne prestaje potreba za nacionalnom identifikacijom. Nakon ujedinjenja Italije Massimo d'Azeglio je izjavio: "Stvorili smo Italiju, a sad moramo stvoriti Talijane" (Hobsbawm, 1993., 50). Mi smo oslobodili hrvatski teritorij, ali se Hrvati nisu oslobodili od posljedica svoga povijesnog opterećenja. Domoljublje i rodoljublje treba osloboditi od negativnoga konotativnog značenja. Nacionalizam treba razlikovati od šovinizma. Budući da egzistencija svake nacije ovisi o stalnom plebiscitu oko domoljublja i rodoljublja, treba ih i dalje njegovati i prilagoditi novim okolnostima. Borbu za neovisnu državu treba zamijeniti zalaganje za njezin opstanak, stabilnost i razvitak. Mnogi očekuju da će to riješiti Europska unija. I u Europskoj uniji Hrvatska će morati sama rješavati sve svoje probleme.

Društvene i političke promjene trebaju pratiti promjene u političkoj kulturi koja će podržavati te promjene. Na te promjene najviše mogu utjecati mediji i škola. U skladu s tim treba mijenjati školske programe. Bilo je loših intervencija u školske programe, ali je bilo i oštih napada na opravdane zahtjeve za promjenom. Takve nije smetalo što se u prethodnom sustavu u hrvatskim udžbenicima nacionalne povijesti manje govorilo o hrvatskoj povijesti nego što se o hrvatskoj povijesti govorilo u srpskim udžbenicima (Vujević, 2001., 114).

Uz to treba mijenjati i izborni zakon. Sadašnjim biranjem samo stranaka, na važne političke položaje dolaze oni koji pod svojim imenom nikad ne bi bili izabrani. Stoga dolazi do deformacija koje se samo povećavaju. Primjerice, za zloglasnu pretvorbu politički dužnosnici kažu da se provodila zakonito, ali da zakoni nisu bili dobri. Saborsko povjerenstvo utvrđuje da je 95% slučajeva u pretvorbi bilo protuzakonito. Ništa se ne poduzima, a oni koji bi to trebali, izborili su se za neprimjerene privilegije, koje ne gube ni promjenom stranke na vlasti. Bili u vlasti ili u oporbi, primaju velike saborske plaće i mnogo drugih privilegija, a eventualnim gubljenjem funkcije zaštićeni su povlaštenim mirovinama. Umjesto političara koji će se zalagati za opće interese birača, sadašnji iz-

borni zakon potiče izbor poslušnika stranačkih vođa. Zbog toga političari postaju omraženi, a birači sve manje izlaze na izbore.

Na kraju možemo ustvrditi da hrvatski nacionalni identitet u objektivnom smislu ima jasnu etničku jezgru i prepoznatljive sve njezine dimenzije, ali on nije u dovoljnoj mjeri povezan sa znanjem i mišljenjem koje mi imamo o sebi (nacionalna svijest) ni mišljenjem koje drugi imaju o nama (imidž). Slika Hrvatske u svijetu slabija je od one kakva bi trebala biti. Naša slika o nama samima još je gora. Umjesto nacionalnoga ponosa, hrvatske građane obilježava negativan stav prema domoljublju i rodoljublju. To u vrijeme globalizacije ugrožava nacionalni identitet, stabilnost i razvitak hrvatske države i društva. Zbog toga se treba usmjeriti prema promjenama u političkoj kulturi koje će podržavati opstojnost i razvitak Republike Hrvatske. Promjene u nacionalnoj identifikaciji potaknut će promjene i u preostalim dimenzijama političke kulture, kao što su politička identifikacija, identifikacija s političkom vlasti, politička participacija i politička tolerancija, o kojima ovom prilikom nije bilo govora.

LITERATURA

- Almond, G., Verba, S. (1963.), *Civic Culture*, New York: Princeton.
- Banac, I. (1995.), *Nacionalno pitanje u Jugoslaviji*, Zagreb: Durieux.
- Bentham, J. (1789./1982.), *An Introduction to the Principles of Morals and legislation* (ur. J. H. Burns, H. L. A. Hart), London: Fontana.
- Benedict, A. (1990.), *Nacija: Zamišljena zajednica*, Zagreb: Školska knjiga.
- Bilandžić, D. (2002.), Hrvatska je konfliktna zemlja, *Novi list*, 19. studenoga.
- Billig, M. (2004.), *Banal Nationalism*, SAGE Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi.
- Boesi, E. (1986.), *Rasprava o dobrovoljnom ropstvu*, Beograd: Filip Višnjić.
- Enciklopedija LZ* (1966.), Zagreb.
- Entessar, N. (1989.), The Kurdish mosaic of discord, *Third World Quarterly*, 11 (4): 83-100.
- Fromm, E. (1963.), *Zdravo društvo*, Beograd: Rad.
- Fromm, E., Suzuki, D. T. (1964.), *Zen-Budizam i psihoanaliza*, Beograd: Nolit.
- Gadamer, H. G. (1978.), *Istina i metoda*, Sarajevo: Veselin Masleša.
- Gellner, E. (1998.), *Nacije i nacionalizam*, Zagreb: Politička kultura.
- Gillis, R. J. (1994.), *Commemorations. The Politics of National Identity*, New Jersey, Princeton University Press, Princeton.
- Haralambos, M., Holborn, M. (2002.), *Sociologija – Teme i perspektive*, Zagreb: Golden marketing.
- Heršak, E. (ur.) (1999.), *Etičnost i povijest*, Zagreb: Institut za migracije i narodnosti.
- Hobsbawm, J. E. (1993.), *Nacija i nacionalizam*, Zagreb: Novi Liber.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 3 (89),
STR. 379-404

VUJEVIĆ, M.:
NACIONALNA...

- Jelavich, C. (1992.), *Jugoslavenski nacionalizmi*, Zagreb: Globus, Školska knjiga.
- Jelčić, D. (2004.), *100 krvavih godina – XX. stoljeće u hrvatskoj povijesti*, Zagreb: Naklada, P.I.P. Pavičić.
- Jenkins, B. i Sofos, A. S. (1996.), *Nation and Identity in Contemporary Europe*, London, New York: Routledge.
- Kale, E. (1999.), *Hrvatski kulturni i politički identitet*, Osijek, Zagreb, Split: Pan Liber.
- Kale, E. (1977.), *Uvod u znanost o kulturi*, Zagreb: Školska knjiga.
- Katunarić, V. (2003.), *Sporna zajednica*, Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.
- Kedourie, E. (1966.), *Nationalism*, London: Hutchinson.
- Ladan, T. (2000.), *Riječi – značenje, uporaba, podrijetlo*, Zagreb: ABC Naklada.
- Leksikon država svijeta* (2005.), Rijeka: Ekstrade d.o.o.
- Lerotić, Z. (1983.), *Nacija*, II izdanje, Zagreb: Globus.
- Pribičević, S. (2000.), *Izabrani politički spisi*, Zagreb: Golden marketing, Narodne novine.
- Prpić, I., Puhovski, Ž., Uzelac, M. (1990.), *Leksikon temeljnih pojmova politike*, Zagreb: Školska knjiga.
- Rapacka, J. (2002.), *Leksikon hrvatskih tradicija*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Renan, E. (1990.), What is a nation? U: H. K. Bhabha (ur.), *Nation and Narration*, London: Routledge.
- Schnapper, D. (1996.), *Zajednica građana: o modernoj ideji nacije*, Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića (s francuskog prevela J. Stakić).
- Sekulić, D. (2003.), Građanski i etnički identitet: slučaj Hrvatske, *Politička misao*, 40 (2): 140-166.
- Skoko, B. (2004.), *Hrvatska (identitet, image i promocija)*, Zagreb: Školska knjiga.
- Smičiklas, T. (1882.), *Povijest Hrvatske*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Smith, A. (1998.), *Nacionalni identitet*, Beograd: Čigoja štampa.
- Smith, D. A. (2003.), *Nacionalizam i modernizam*, Zagreb: FPZ.
- Smith, D. A. (1986.), *Ethnic Origins of Nations*, Oxford: Basil Blackwell.
- Sunić, T. (2000.), Trebamo li Miloševiću podići spomenik, *Slobodna Dalmacija*, 19. studenog.
- Supek, R. (1985.), *Sociologija*, Zagreb: Školska knjiga.
- Šišić, F. (1962.), *Pregled povijesti hrvatskog naroda*, Zagreb: Matica hrvatska.
- Tomac, Z. (2006.), *Predsjednik protiv predsjednika*, Zagreb: Detecta.
- Tomac, Z. (2003.), *Prijepori o nacionalnom*, Zagreb: Birotisak Roso.
- Vujević, M. (2001.), *Politička i medijska kultura u Hrvatskoj*, Zagreb: Školska knjiga.

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 3 (89),
STR. 379-404

VUJEVIĆ, M.:
NACIONALNA...

Vujević, M. (1972.), *Politička socijalizacija u programu osnovne škole*, Zagreb, Fakultet političkih znanosti (doktorska disertacija).

Vujević, M. (1991.), *Uvod u sociologiju obrazovanja*, Zagreb: Informator.

Zvonarević, M. (1976.), *Socijalna psihologija*, Zagreb: Školska knjiga.

Županov, J. (2002.), *Od komunističkog pakla do divljeg kapitalizma*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

National Identification in Croatia

Miroslav VUJEVIĆ
Faculty of Political Sciences, Zagreb

Croatians established their state a long time ago and managed to retain elements of their sovereignty within the countries they joined of their own free will throughout history. However, Croatian identity was suppressed in them. National revival defined the difference among Croats, Austrians and Hungarians, but not among the Croats and other South Slavs. As a result, Croats joined the unitarian South-Slavic state without their identity and lost all the elements of sovereignty for the first time in history. This led to the conflict between the Croats and Serbs and Croats amongst themselves. The greatest conflicts occurred in the Second World War. After this war Yugoslavia was reconstructed, but the national conflicts continued. Although the Croatian contribution to the victory of antifascism was the greatest, a complex of guilt arose due to the former existence of the NDH (Independent State of Croatia) and patriotism came to be regarded as something negative, while nationalism was equated to chauvinism. The establishment of the independent Croatian state, which was supposed to protect its national and cultural values, began to pose a threat to them again. Unity yielded, giving way once more to conflicts, criminal activities within the process of transition, a decrease in birth rate, growth of debt, banks and successful companies being sold for nothing, the Liberation War and its soldiers becoming criminalised and the latter committing suicides... National values cannot be protected solely with the establishment of an independent state unless necessary changes occur in the political culture as well. Among other things, the concept of patriotism should be distinguished from chauvinism, while the terms patriotism and national pride should be freed from the negative connotation they were given in a society which prohibited them.

Key words: national identification, patriotism, nationalism, chauvinism, national awareness, national feeling

DRUŠ. ISTRAŽ. ZAGREB
GOD. 16 (2007),
BR. 3 (89),
STR. 379-404

VUJEVIĆ, M.:
NACIONALNA...

Nationale Identifizierung in Kroatien

Miroslav VUJEVIĆ
Fakultät für Politikwissenschaften, Zagreb

Es liegt lange zurück, dass die Kroaten ihren eigenen Staat gründeten und sich freiwillig anderen Staaten anschlossen, innerhalb deren sie Elemente ihrer Staatlichkeit zu bewahren wussten. Dennoch wurde in diesen Staaten die kroatische Identität unterdrückt. Durch die nationale Wiedergeburtbewegung wurden die Unterschiede zwischen Kroaten, Österreichern und Ungarn definiert, nicht aber die Unterschiede zwischen Kroaten und anderen südslawischen Völkern. Daher schließen sich die Kroaten ohne eingangs bestimmte Identität dem unitarischen jugoslawischen Staat an und büßen zum ersten Mal in ihrer Geschichte sämtliche Elemente der Staatlichkeit ein. Dies führt zu Konflikten zwischen Kroaten und Serben sowie zwischen den Kroaten selbst. Die schwersten Zusammenstöße gab es im Zweiten Weltkrieg. Nach Kriegsende wird der jugoslawische Staat erneuert, doch die nationalen Konflikte dauern fort. Obwohl die Kroaten den größten Beitrag zum Sieg des Antifaschismus geleistet haben, tragen sie wegen des Ustascha-Regimes einen Schuldkomplex, infolge dessen Vaterlandsliebe negativ bewertet und Nationalismus mit Chauvinismus gleichgesetzt wird. Mit der Gründung eines eigenständigen kroatischen Staates, in dem nationale und kulturelle Werte beschützt und gewahrt werden sollten, kommt es zu einer Gefährdung ebendieser nationalen Werte. Der Einheitswille erodiert, und erneut melden sich Konflikte; bei der Reprivatisierung von einstigem Staatseigentum kommt es zu schweren Vergehen, die Geburtenrate geht zurück, die Staatsschulden wachsen, Banken und erfolgreiche Unternehmen werden verkauft, der Krieg (1991–95) und die kroatischen Streitkräfte werden kriminalisiert, viele Kriegsveteranen begehen Selbstmord... Durch eine Staatsgründung allein können nationale Werte nicht ausreichend geschützt werden, sofern es nicht auch in der politischen Kultur zu entsprechenden Veränderungen kommt. Unter anderem müssen die Begriffe Nationalismus und Chauvinismus unterschieden werden; die Begriffe Vaterlandsliebe und Nationalstolz müssen von negativen Konnotationen befreit werden, die ihnen in einer Gesellschaft, die dies verbot, angehängt wurden.

Schlüsselwörter: Nationale Identifizierung, Vaterlandsliebe, Nationalismus, Chauvinismus, Nationalbewusstsein, Nationalgefühl